

Ringolds Balodis: Vai mums pašiem šī va

Viktors AVOTIŅŠ

Tiesību zinātņu doktors, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesors, 12. Saeimas deputāts (Nacionālā apvienība Visu Latvijai!-Tēvzemei un Brīvībai/LNNK), Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas loceklis Ringolds BALODIS intervijā Neatkarīgajai uzsver parlamentārās kontroles nepietiekamību gan saistībā ar tiesu varu, gan saistībā ar pielaidi valsts noslēpumam, gan saistībā ar čekas maisu būšanām.

– Sākam ar vissvarīgāko...

– Ja runājam par vissvarīgāko no valstiskas izpratnes puses, nevis personīgā plānā, tad domāju, ka mēs, latvieši, esam pienākuši pie kaut kādas robežas, kad jāsaka stop! Un jāpārdomā tā lūkteņa jeb debesu dāvana, kas saucas Latvijas Republika. Mēs dzīvojam apdraudētā laikā. Krievija kļūst jūtami imperiālistiskāka, tomēr es šeit nedomāju par ārējiem draudiem, bet par Latvijas valstiskumu, kurš daudziem no mums šķiet gluži vai pašsaprotams – kā tāds lauku ceļš. Kur viņš var likties – tas būs vienmēr... Bet – ceļš var nonākt strupceļā, kad tālāk nav kur iet.

Ir laiks apsvērt robežu, pie kuras esam pienākuši paši. Svarīgāk ir domāt par mums pašiem. Jo nacionāla valsts ir jāgrib. Ir jāalkst pēc Latvijas. Tai jābūt nepieciešamībai. Citas tautas, piemēram, baski, korsikāņi, gadu desmitiem lolo savas nacionālas valsts ideju, cīnās par to. Arī ar ieročiem. Mums nav jācīnās, mums ir ne tikai ideja, bet arī valsts. Taču mēs redzam, ka pasaule, Rietumeiropa šajā brīdī ir tik ļoti iestīgusi patērētāju filozofijas laucīnā un globalizācija ir tik ļoti gājusi uz priekšu, ka daudziem vairs nav problēmas doties prom uz kādu citu valsti, lai sāktu dzīvi tur. Tas, no vienas puses, ir labi, bet – no otras – tas ikvienam liek pārdomāt arī tās vērtības, kas viņam ir. Tātad jautājums – vai mums pašiem šī valsts ir vajadzīga?

Ja skatīties no jurista, konstitucionālista skatu punkta, tad pat jautājumu te nav – kā gan citādi? Bet ja vienkāršam cilvēkam, dzirdot vārdu «valsts», no vienas puses acīs uzreiz ir nepiekāpīgs nodokļu inspektors vai kāds neiejūtīgs ierēdnis un mazā alga par ko grūti uzturēt ģimeni, tad pastāv iespēja, ka viņš var nesaskatīt jēgu valsti, kura viņu neciena, un sākt lūkoties pēc pārticīgas dzīves svešumā.

Manuprāt, šobrīd ir jārunā par mūsu vērtībām un jārunā par patriotismu. Ikreiz, izlasot Kārļa Ulmaņa 1934. gada 18. maija uzsaukumu «Visi par Latviju! Visi par tautu un valsti!», man pār muguru skrien skudriņas. Un ne tikai tāpēc, ka es esmu Nacionālajā apvienībā (NA). Šis lakonisms man izsaka visu.

Mums ir jādomā par to, kas mēs būsim nākamajā brīdī. Tas nav kādas vienas partijas uzdevums. Tas ir visu Latvijas partiju, tas ir mūsu visu uzdevums. Bet, ja runāt par NA, tad domāju, ka tā ieņem šo nišu un dara savu darbu. Bez viņiem šis latviskuma līdzsvars varētu arī sabrukt. Bez apvienības šī situācija izvērstos pavisam citādi. Nacionālā ideja, iespējams, būtu, maigi sakot, iegrušta skapja visdziļākajā atvilktnē. Tāpēc es arī esmu NA.

– Cik lielā mērā jūsu bažas par mūsu nacionālo patību nosaka varas vājums? Piemēram, man šķiet, ka no četrām varām tiesu vara un mediju vara to kopumā arvien vairāk no pārstāvju varas top par servisa institūtu.

– Jā, šie vārdi ir ar dziļu jēgu. Servisa institūts. Patiešām! Valsts un sabiedrības kopīgā virzība šajos vārdos ir redzama. Redzu, kā mainās akadēmiskā joma. Jo, ja pagājušā gadsimta beigās Latvijas Universitāte (LU) bija zinību tempļis, tad šobrīd to labāk raksturotu vārdi «servisa institūts». Ne tikai attiecībā: studenti – pasniedzēji, studenti – akadēmiskais personāls, bet arī attiecībā: zinātne – augstskola. Respektīvi: klients pirmajā vietā, zinātne palikusi kaut kur tālumā. Viss tiek pakārtots reitingiem – uzpūstai redzamībai, formai, kur saturs ir stipri otršķirīgs. Svarīgi ir kļuvis nevis kas mēs esam, bet ko kādi ārzemnieki saka par mums. Tas ir zināms turpinājums kalpu sindromam, pret kuru cīnījās Krišjānis Valdemārs un citi mūsu valstiskuma idejas aizsācēji. Esam kļuvuši patērētājsabiedrība. Tu maksā, kāds par maksu atstrādā. Nacionāla valsts ir piekāpusies labklājības valstij, kura nespēj un nespēj mums sniegt to, ko mēs no tās gaidām.

– Bet, ja runājam par tiesām, tad domāju, ka mūsu tiesas gana bauda neatkarību. Ir cēlusies tiesas spriešanas kvalitāte, un ir izaugsmes tiesu sistēmā kopumā. Uzskatu, ka visumā tiesas ir politiski neitrālas un lielā mērā arī objektīvas. Tās iet mazliet atstatu un cenšas nepieņemt politiskus lēmumus. Saistībā ar tiesām nedomāju, ka tas ir kas ārkārtējs, ja tiesa top par servisa institūciju. Ko tad mēs no tiesas gaidām? Nekad visi nebūs apmierināti ar tās lēmumiem. Manuprāt, tiesu sistēma gan normatīvā regulējuma, gan visa pārējā ziņā tuvojas kaut kādam zināmam standartam, kurš būtu atzīstams par normālu. Un, ja, teiksim, līdz deviņdesmito gadu beigām, līdz pat 2010. gadam bija redzams, ka mainās paaudzes, tad tagad tās ir no mainījušās. Kopumā uzlabojies ir arī advokatūras darbs kopumā.

– Tostarp man palaikam, kaut vai no advokātiem, nākas dzirdēt, ka tiesas ir tiesu varas vājais punkts.

– Paga, paga... Lielā mērā viss ir atkarīgs, no kādas pozīcijas mēs skatāmies. Jāsaprot, ka advokāti itin bieži skatās ar kritisku aci, jo cenšas ietekmēt tiesu lēmumus saviem klientiem par labu. Klausīties vienus pašus advokātus nebūtu prātīgi. Un, ja skatāmies sabiedrisko viedokli, tad ar uzticību tiesām tik traki nemaz nav. Tiesu vara vēl

IR JĀALKST PĒC LATVIJAS. Ringolds Balodis: «Ir laiks apsvērt robežu, pie kuras esam pienākuši paši. Svarīgāk ir domāt par mums pašiem. Jo nacionāla valsts ir jāgrib. Ir jāalkst pēc Latvijas. Tai jābūt nepieciešamībai.»

ir – tā nekas. Politiski, konkrēti Saeima, ierēdniecība, izskatās daudz sliktāk. SKDS aptaujas rāda, ka viszemākie reitingi ir tieši politiķiem un izpildvaras zaram.

– Lai kā kurš kotējas, es tomēr publiski pieejamās informācijas kopumā nespēju nolasīt diez kādu ne parlamentāru, ne tiesisku perfekciju, skaidri un nepārprotami definētu pamatojumu attieksmei kaut vai pret Ilmāru Rimšēviču vai Aivaru Lembergu. No citas operas – pret Ansi Ataolu Bērziņu, vēl no citas – pret Aleksandru Gaponenko, Vladimiru Lindermanu... Pat pret Artusu Kaimiņu. Rodas iespaids, ka te ikvienu jau var savākt jebkurā brīdī.

– Šajā ziņā uzskatu, ka mums ļoti piekļibo parlamentārā kontrole. Runa ir par politiķiem, kuriem būtu jādzēnā atbildīgās institūcijas un amatpersonas. Mana dzelzainā pārlicība ir – jābūt stingrākai politiķu pārraudzībai pār procesiem. Manā izpratnē parlaments šajā ziņā slinko. Realitātē politiķi ļauj strukturām, droši vien ļaujoties uz to kompetenci, mierīgi darboties. Savukārt tās uz politiķiem skatās drīzāk kā uz kādu īsa laika nemieru. Vien jāpārcieš, kad reiz izauc uz kādu komisiju, un tad atkal būs miers. Liels, terminēts nemiers ir parlamentārās komisijas. Tās varbūt nesasniedz ekspektācijas, kuras gaida tauta, tomēr – tas ir efektīvākais veids, kā tirdīt šīs institūcijas. To pašu jau var darīt pastāvīgās komisijas. Bet tas, kā notiek kontrole, ļoti lielā mērā ir tieši komisiju vadītāju ziņā. Ilgtermiņa darbs šajā virzienā ir politisku problēma. Taču politiķi ir aizņemti paši ar sevi, viens ar otra apkarošanu, iespējams, ar kādas nozares attīstību, bet ar attiecīgo dienestu konkrētu uzraudzību viņi nenodarbojas.

– Bet, ja iztrūkst tieša, patstāvīga politiska uzraudzība (nav politiķu elpas pakausī), tad arī institūciju

darbības bieži vien ir formālas, bez liela entuziasma un arī rezultāta. Struktūras, manuprāt, lielā mērā ir atstātas savā vaļā. Tas ir slikti visiem. Galu galā arī pašām struktūrām, jo, šad un tad vien formāli paspaidot kādu Lindermanu, varonārdus mēs nesagaidīsim.

– Te mēs varam paskatīties, piemēram, uz *Vienotību*, kura bija pārņemusi un ilgus gadus turējusi savās rokās gan Nacionālās drošības komisijas, gan Iekšlietu ministrijas, gan Aizsardzības un korupcijas novēršanas komisijas pārraudzību. Bet – tās ir jomas, kuras pārrauga attiecīgos dienestus. Arī reformas, paaudžu maiņa VID notika, tikai mainot arī *Vienotības* bastionu – Finanšu ministriju, kur ir arī Finanšu policija. Visas šīs struktūras lielā mērā pārraudzīja *Vienotība*. Es jau pirms gada teicu, cik traģiski ir tas, kā notiek šī kontrole, un tas, ka viss ir koncentrēts viena spēka rokās. Rosināju veidot izmeklēšanas komisiju. Beidzās ar to, ka ielika Veiko Spolīti, kurš visu veiksmīgi sagāza un mīļā miera labad tā arī nedeva Saeimai instrumentu, kas liktu dienestus pamodināt.

– Paskatāmies Korupcijas apkarošanas apakškomisiju. Es no tās aizgāju pirms trim gadiem. Jo Aleksējs Loskutovs ar Jaroslavu Streļčenoku tur mīcījās kā divi veci klases biedri, kas tikušies skolas salidojumā. Piedodiet, tā nav parlamentārā kontrole. Es jau nesaku, lai amatpersonas spaida katrā komisijas sēdē. Bet, ja tu redzi, ka maksimālā kontrole ir vien kāds bikls politiķu jautājums par *powerpoint* prezentācijas *slaidu*, tad ap dušu kļūst šķebīgi. Viegļai dzīvei par nodokļu maksātāju naudu šajā valsts attīstības fāzē, manuprāt, nevajadzētu būt. Tas nav tas, kas parlamentārā valstī nepieciešams. Jo, ja viņš neviens neuzrauga, viņi nodarbojas ar pašdarbību.

– Ļoti nopietns un respektējams darbs tiek aizvietots ar izrādīšanos.

– Tiesā veidā. Savulaik, Zolitūdes komisijas laikā, es nolēmu tiesā ēterā stāties pret Zolitūdes lietā iesaistītajiem lieciniekiem, būvniekiem... Protams, tur ir blaknes, tur parādās atsevišķu politiķu izrādīšanās. Bet – bija arī pretējs efekts. Daudzi no politiķiem šajās sēdēs vienkārši klusēja. Viņiem nebija ko teikt. Viņi klausījās, lai neizrādītu nekompetenci.

– Un nesen, kad skatījām likumprojektu par luterāņu baznīcu, es atkal gribēju noorganizēt tiesraides ierakstu, kurā mēs spriestu par Satversmes tiesas ietekmi uz Reliģisko organizāciju likumu. Nevis lai izrādītos, bet lai interesentiem pašiem būtu iespēja paskatīties, ko saka juristi, Satversmes tiesas pārstāvji. Man teica: pietiek ar šo te publisko izrādīšanos, mēs tiesraides no parlamenta vairs nenodrošināsim. Žēl, jo citos parlamentos (piemēram, VFR) ik komisijas sēdē var noskatīties.

– Ja jūs klausīties un vērot, kas notiek, tad liekas, ka parlamentārās uzraudzības trūkst ne tikai tiesu varai. Kas vēl?

– Vēl viens ierobežojošs faktors ir valsts noslēpuma joma. Tas ir – pielaišana valsts noslēpumam. Katram, kurš runā pret sistēmu, jārēķinās ar to, ka viņam var rasties situācija, kad viņš būs vainīgs. Tam mūsdienās nemaz nevajag nepareizu lēmumu. Vajag vien lēmumu, kuru var uzlūkot dažādi, varbūt patizlāt presē atbilstošā nokrāsā – un viss. Mēs tev pielaidi nedodam. Lai esošo pielaižu sistēmu (tā nav laba) mainītu, ir nepieciešama patiešām ļoti nopietnu ekspertu iesaistīšanās un ir jābūt politiskai gribai piešķirt tam nepieciešamos līdzekļus. Bet, ja sistēma lielā mērā tiek mainīta vien Satversmes tiesas spriedumu dēļ un ja sistēmu labo tie paši ierēdņi, tad neko labu nevaram gaidīt. Princips ir – neskaties bezdibenī, un bezdibenis neskatīsies uz tevi. Tātad – kādam

sts ir vajadzīga?

ieskatoties šajā sistēmā, jāsaprot, ka tā aizķers arī viņu.

Saistībā ar pielaidēm ir divas galējības. Pirmā – politiķi vispār neko nevar lemt. Nemāku gan teikt, cik efektīvi Nacionālās drošības komisija, tās vadītājs no *Vienotības* spēj personīgi iedarboties uz specdienesta vadītāju vai Jāni Maižiti, lai to pielaidi nedotu. Jebkurā gadījumā – tas nav sistēmiski, tās ir personiskās attiecības. Un, iespējams, ka dienesti atkal mēģina saprast, kurš tad ir sliktais, kam to pielaidi nedot. Viņi mēģina uzminēt, lai viņus liktu mierā, lai šī parlamentārā kontrole nerealizētos. Arī tāda iespēja pastāv.

Otra galējība – dot pielaides pilnīgi visiem. Automātiski. Mēs pirmsvēlēšanu procedūrās nespēsim neko izķidāt. Kura tad no tām personām būs nelojāla?

Šajā gadījumā ir nepieciešama politiskā stāja. Piemēram, jautājumā par biedrību reģistrāciju Uzņēmumu reģistrā (UR). Nav skaidra regulējuma, kas būtu instruments valsts notāru rokās. UR faktiski ir jācenšas uzminēt, kuram atteikt. Un Drošības policija ir tāds kā indikators. Vajadzētu pieņemt normatīvo regulējumu, kas aizliedz organizācijas, kuru rīcībā ir acīmredzamas pazīmes, ka tās darbojas pret Satversmi, pret valsts pamatprincipiem, taču viss balstās vien uz Drošības policijas pieteikumiem UR, kas nav nostiprināti likumos kā pamatojums. Domāju, ka šeit pietrūkst gribas aizstāvēt nacionālas valsts vērtības. Dažos gadījumos mums jābūt gataviem zaudēt Eiropas Cilvēktiesību tiesā. Ja gribam noturēt savu nacionālo stāju. Varbūt nāksies kaut ko maksāt, bet šajā gadījumā mēs būsim uzvarētāji ar savu stāju, mēs neļausim reģistrēties Krievu pilsoņu kongresam un tamlīdzīgiem.

Vienmēr esmu runājis par to, ka vara ir jāstiprina. Domāju, ka te jārunā par divām lietām. Par premjera varas un par prezidenta varas stiprināšanu. Pat nemainot prezidenta ievēlēšanas modeli uz tautas vēlētu, virknē gadījumu ir iespējams šīs pilnvaras palielināt. Bet – nevienam nav vēlēšanās šādas pilnvaras dot, jo tu nezini, vai tev tā vara nākamajā brīdī būs. Tāpēc koalīcijas padome kļuvusi par to, kas tā ir tagad. Ministri snaudūlo, tēlo, ka lemj, bet īsti lemt nevar. Šeit tomēr ir nepieciešamas, ja nerunājam par globālu pilnvaru došanu prezidentam vai premjerministram, kaut nelielas izmaiņas. Tas ir mājasdarbs, kas vienreiz jāizdara. Jo vara ir pietiekami vāja. Tādas istas reformas nav.

- Kas beidzot jāizdara, lai beigtos šī ņemšanās ap čekas maisiem? Man liekas, ka arī šī Saeima tik vien kā turpina stiept gumiju.

- Pašreizējā brīdī Saeima pataisīta par muļķiem. Par muļķiem to pataisījuši vai nu čekisti, vai čekistu labi draugi. Maz ticams, ka šo pasākumu vada no Maskavas, drīzāk Maskavā par mums vienkārši iesmej. Tas viss, ja paskatās no malas, arī ir diezgan amizanti. Pirmkārt, jāņem vērā, ka visā šajā čekas maisu stāstā mēs atšķiramies gan no Igaunijas, gan Lietuvas. Laikam nostrā-

dājusi ir arī latviešu nacionālā mentalitāte. Mēs varam to dažādi aplamāt vai apsaukt, bet viena no tās būtiskām sastāvdaļām ir – apdomība. Nu, paskatāties, pagaidām, vēl ne, tagad, varbūt arī vēl ne...

Priekšpēdējā, 11. Saeima bija spiesta uzlikt savdabīgu punktu uz i. Ko viņi izdarīja? Viņi «galīgi» nolēma, ka maisi verami vaļā, un likumā nomainīja politiski vēsturisko pieeju uz zinātniski vēsturisko. It kā pārlīka akcentu no politiķiem uz zinātniekiem. Tātad 11. Saeima pateica, ka maisus vērsim vaļā zinātniski. Bet zinātnieki – VDK izpētes komisijas locekļi – to saprata tā, ka viņiem iedota nauda, lai rīkotu konferences, nodarbotos ar zinātņi utt. Ir acīmredzami, ka arī šeit nav notikusi elementārā uzraudzība. Un jā-saka, ka to atkal nav veikusi *Vienotība*, kura ir atbildīga par Izglītības un zinātnes ministriju. Vajadzēja piespiest zinātniekus nevis taisīt konferences, bet pirmās konferences laikā pateikt: dodieties uz Lietuvu, paskatieties, kā tur, kā citur... Bija jādomā par to, kā šo lietu noslēgt, un bija jādomā par metodiku, kā maisus vērt vaļā. Nevis kas cits. Bet – neko principā tā arī neizdarīja. Šajā gadījumā Saeima būtībā ir palikusī par malējo, kamēr komisija politiķiem kā pēdējiem muļķiem saka: «Vienkārši atveriet maisus vaļā un viss.» Secinājums ir vairāk nekā pusmiljonu eiro vērts, jo tieši tik izmaksāja komisijas darbs.

Tas, ko varēja darīt politiķi pēdējā brīdī, ir – turpināt pārvest dokumentus uz Nacionālo arhīvu. Nedomāju, ka tas ir labs stāsts. Bet – tas ir vienīgais, ko šajā gadījumā varēja izdarīt. Varēja nedarīt neko, bet tas būtu vēl muļķīgāk. Šajā brīdī Saeima izdarīja to, ko vajadzēja darīt.

Jā, maisus vajadzēja vērt vaļā sen. Bet es nedomāju, ka šis stāsts ir nokavēts. Manuprāt, dzīvot situācijā, kad visi ar aizdomām skatās viens uz otru, nav tas labākais. Skaidrs, ka tajos maisos nav viss. Bet tas, ka maisi nav pilni, būtu jāpasa-saka vienā vēstījumā. Maisi ir jāver vaļā. Mums nav jāzina – kas ar ko gulējis. Bet par to, kas ir bijis vai nav bijis maisā, vajadzētu zināt publiski ikvienam. Protams, tālāk vajadzētu sekot lielai piebildei: tas, ka cilvēks ir maisā, vēl nenozīmē garantiju, ka viņš ir *stučijis* dienestiem. Tas nenozīmē sekas. Tāds ir mans viedoklis.

- Vai pirms vēlēšanām partiju ambīcijās parādās kas jauns, nebijis?

- Domāju, ka lielākais stāsts, kas lielā mērā ietekmē politiku, ir – ilglaicīgu spēlētāju nāve. Savā laikā Latvijas politiku ļoti ietekmēja *Latvijas ceļa* nāve. Tad Tautas partijas nāve. Un tagad – *Vienotības* nāve. Bet, ja kāds no tādiem spēlētājiem nomirst, kaut kādi otrā līmeņa spēlētāji gūst to atbalstu, kas paliek pāri, piemēram, no *Vienotības* driskām. Nedomāju, ka tas ir labi. Vienkārši – dažas partijas iekļūs Saeimā nevis kaut kādas stingras stājas, stingru plānu dēļ, bet tikai tāpēc, ka viens no koalīcijas partneriem ir nomiris.

- Ko jūs novēlat Latvijai simtgadē?

- Es novēlēšu, lai Latvijai nākotnē patiešām būtu vēl simt gadi bez pārtraukuma. ■